

ПРОФЕСІЙНА САМООЦІНКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті визначається ступінь розробленості проблеми професійної самооцінки як умови розвитку особистості майбутніх викладачів.

The article determines the degree of professional self-appraisal exploitation as condition of future teacher's particular development. Keywords: professional self-appraisal, future teacher.

Постановка проблеми. Найважливішою умовою розвитку системи вищої освіти є готовність майбутніх викладачів до психолого-педагогічної творчості та саморозвитку в межах своєї професійної діяльності. Значну роль у підвищенні такої готовності відіграє професійна самооцінка майбутніх викладачів, їх здатність орієнтуватися не лише на результат своєї праці та шляхи його досягнення, але й на самого себе як суб'єкта своєї діяльності. Саме здатність до самооцінки є істотною умовою розвитку особистості професіонала.

Аналіз основних досліджень та публікацій.

Проблема формування самооцінки як невід'ємного компонента процесу становлення особистості різноаспектно відображена у численних працях іноземних дослідників (Р.Бернс, У.Джеймс, А. Маслоу, Р. Мейлі, Дж. Мід, Р. Нігард, Ф. Перлз, К. Роджерс, Н. Фізер, К. Хорні, К. Шнайдер тощо) та вітчизняних учених (К.О. Альбуханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, О.Г. Асмолов, Л.І. Анциферов, Л.І. Божович, Л.В. Бороздін, І.С. Кон, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, В.С. Мерлін, С.Л. Рубінштейн, С.Р. Пантелєєва, В.Ф. Сафіна, Є.І. Савонько, А.Г. Спіркіна, В.В. Столін, В.О. Татенко, П.Р. Чамата, І.І. Чеснокова тощо), а також у дисертаційних дослідженнях Н.Ю. Бочарової, Є.Ю. Кірілової, О.Ф. Меженцева, А.І. Шутенко, Л.В. Яковлевої та ін. У цих роботах вивчена психологічна основа цього феномена, розкриті функції самооцінки в цілісній структурі особистості, описані види самооцінки з погляду її адекватності. У працях Б.Г. Ананьєва, І.С.Кона, С.Л. Рубінштейна самооцінка розглядається у зв'язку з проблемою розвитку і формування самосвідомості.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Для нас найбільший інтерес становлять праці, в яких розглядаються особливості самооцінки і процес її формування у майбутніх учителів (Н.В. Кузміна, В.Ф. Сафін, Ст. Гараніна, М.Н. Ісакова, А.В. Захарова, В.А. Семеченко тощо). Ними підкреслюється вагома роль самооцінки як особистісного утворення в процесі формування особистості та її діяльності. Проте до теперішнього часу проблема формування адекватної професійної самооцінки у майбутніх викладачів у теоретичному і практичному плані остаточно не вирішена.

Формулювання цілей статті: на основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначити ступінь розробленості проблеми формування професійної самооцінки майбутніх викладачів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У психологічній науці категорія самооцінка визначається як судження людини про міру наявності у неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні їх з певним еталоном, зразком. Самооцінка – вияв оцінного ставлення людини до себе, основний структурний компонент самосвідомості особистості, що відіграє важливу роль у саморегулюванні поведінки і діяльності.

Самооцінка є результатом передусім розумових операцій – аналізу, порівняння, синтезу. Тому слід вважати, що раціональний компонент самооцінки є основним. Разом із тим у розумових діях, що ведуть до утворення самооцінки, наявний емоційний компонент, оскільки особистість при самооцінюванні завжди виявляє певне емоційне ставлення до себе. Від співвідношення раціонального та емоційного в самооцінці значною мірою залежить

характер останньої. Чим більше людина керується в оцінці своїх якостей, властивостей усвідомленими знаннями, логічними міркуваннями і доведеннями, тим ближчою до реальності є її самооцінка; і навпаки, зниження раціонального на користь емоційного спричиняє зростання розходжень між оцінками судженнями людини про себе і тим, якою вона є насправді.

Важливою психологічною характеристикою самооцінки є її змістовна сторона, тобто те, що становить об'єкт свідомого самооцінювання. Об'єктом самооцінки можуть бути: предметна діяльність та її результати, поведінка людини, її моральні, розумові й фізичні якості, здібності, риси характеру, зовнішній вигляд, місце в системі взаємин із навколишніми тощо.

Основними параметрами самооцінки є ступінь адекватності, висота і міра стійкості. Суттєвою якісною характеристикою самооцінки є ступінь її самокритичності [3: 163].

У нашому випадку ми розглядаємо загальну та професійну самооцінки як різні поняття.

Основним чинником, що впливає на формування особистості фахівця, на механізми її самостановлення й саморегуляції, є професійна самооцінка. Професійна самооцінка – оцінка себе як суб'єкта професійної діяльності. А. Реан виділяє у ній операціонально-діяльнісний та особистісний аспекти: операціонально-діяльнісний аспект пов'язаний з оцінкою себе як суб'єкта діяльності та виражається в оцінці свого професійного рівня (сформованістю вмінь та навичок) та рівня компетентності (системи знань). Особистісний аспект професійної самооцінки виражається в оцінці власних особистісних якостей у зв'язку з ідеалом образу “Я-професіонал” [4: 64].

На наш погляд, розподіл А.Реаном професійної самооцінки на ці два аспекти є цікавим, але некорисним для нашої роботи, оскільки пошкоджується принцип цільності самооцінки та дуже спрощується її структура. Принцип цілісності самооцінки є дуже важливим при розумінні професії викладача.

Також у структурі професійної самооцінки А.Реан виділяє:

- самооцінку результату;
- самооцінку потенціалу.

Самооцінка результату пов'язана з оцінкою досягнутого результату діяльності (загального та парціального) та відображає задоволеність/незадоволеність досягненнями.

Низька самооцінка результату не обов'язково говорить про “комплекс професійної неповноцінності” майбутнього викладача. Навпаки низька самооцінка результату разом із високою самооцінкою потенціалу є фактором професійного розвитку.

Указаний самооціночний паттерн лежить в основі позитивної мотивації саморозвитку та корелює з соціальним та професійним успіхом особистості, в тому числі і з успішністю в професійно-педагогічній діяльності. Цю тезу підтверджує низка емпіричних фактів (А.А. Деркач, Н. В. Кузьміна, А. А. Реан) [4:64].

Самооцінка результату дуже важлива річ. Оскільки не результативна професійна діяльність призводить до випадіння людини з соціального середовища і, як наслідок, до деградації особистості.

Самооцінка потенціалу пов'язана з оцінкою власних професійних можливостей та відображає, таким чином, віру в себе та впевненість у власних силах.

Позиція А. Реана щодо самооцінки потенціалу особистості дещо неоднозначна, на наш погляд. У принципі автор розуміє, що насправді йдеться про декілька різних аспектів самооцінки, а саме:

- самооцінка і самооцінювання себе з позицій власних здібностей;
- самооцінка можливих потенціалів у майбутньому;
- самооцінка потенціальних можливостей самореалізації людини у певному соціумі, при даних обставинах, тобто творчі потенціали у загальному вигляді пристосовані до певного суспільства;

- самооцінка того, чому можна навчитися у інших або іншому з урахуванням можливостей.

З цих позицій самооцінка потенціалу виступає як багатовимірне і досить складне явище, яке складно однозначно оцінити.

У теоретичному та прикладному плані важливо вивчати не лише недиференційовану самооцінку, а й конкретні її складові та їх співвідношення. Саме з самооціночними паттернами, а не зі спрощеною узагальненою самооцінкою пов'язані пояснювальні механізми професійної успішності та динамічного професійного розвитку особистості [4:65].

Часто основним змістом професійної самооцінки є самовідношення до своїх професійно важливих якостей та продуктивності діяльності у порівнянні з новими професійними еталонами та стандартами.

Відмічено, що на професійну самооцінку дуже впливає не тільки результативність діяльності, але й соціальні фактори, оціночні судження інших, відношення. Думка інших осіб є важливою. Хоча не всі думки впливають на самооцінку однаково.

Особливо наголошується на значенні індивідуально-особистісних факторів оцінювання.

Люди з заниженою професійною самооцінкою відрізняються невпевненістю, схильністю до імпульсивних дій, у них, як правило, чітко виявляються психопатичні риси особистості. В той же час вони орієнтуються, перш за все, на емоційно-теплі емпатичні відносини, емоційний комфорт при взаємодії. В осіб з високою професійною самооцінкою виявляється схильність до радикальних дій, авторитарному стилю в діяльності та у взаємодіях [2].

Завищена самооцінка свідчить про високий рівень претензій і низьку самокритичність. На думку М. Боришевського, людина, яка звикла себе переоцінювати, далека від самокритичності; у взаєминах з оточуючими проявляє постійну схильність до конфліктів, тому в неї виникають серйозні труднощі у спілкуванні. Переоцінка власних можливостей, як правило, пов'язана з недооцінкою оточуючих та занадто критичним ставленням до них [1]. Також у людей з високою та низькою самооцінками виявлені ціннісні відмінності.

У спеціалістів з високою професійною самооцінкою відмічають ріст внутрішньої невдоволеності по мірі підвищення кваліфікації, навіть досягнення дуже високих результатів вони розглядають як етапну подію.

Особи з низькою професійною самооцінкою кожне досягнення розглядають як значимий успіх.

Рівень професійної самооцінки відображається на мотивації досягнення суб'єктів праці. Динаміка цього процесу містить декілька етапів:

- Проблематизація минулої системи мотивації під впливом різниці між реальним та ідеальним образами "Я-професіоналу".
- Планування нової системи досягнень.
- Реалізація запланованого на основі ідеального образу "Я-професіонал".
- Корекція у ході реалізації.
- Закріплення нового образу "Я-професіонал".

Адекватність самооцінки багато в чому залежить від професійного образу "Я", образ професійного "Я" повинен бути не тільки реалістичним, але й динамічним. А також повинен враховувати індивідуальні тенденції особистісно-професійного розвитку. Застиглий образ професійного Я є гальмом для розвитку, фантастичний робить його неефективним. Із ростом професіоналізму підвищується адекватність професійних самооцінок [2].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Проведений аналіз основних поглядів на сутність професійної самооцінки дозволяє зробити такі висновки:

- на даний час існує нечіткість у визначенні поняття "професійна самооцінка";

- немає визначення, яке б досить чітко розкривало загальну проблематику, всі дефініції часткові;
- до цього часу не розкриті механізми формування та структурної організації професійної самооцінки.

Адекватна самооцінка власної професійної компетентності особистості передбачає вміння об'єктивно оцінити свої можливості та якості, необхідні для педагогічної діяльності. Адекватна самооцінка створює сприятливі умови для професійного самовдосконалення, сприяє його результативності, підтримує мотиви роботи особистості над формуванням своїх професійно-значущих якостей. Тільки порівнюючи себе з іншими, майбутній викладач здатен до саморозвитку.

Таким чином, в подальшій роботі ми розглянемо питання адекватної самооцінки, як необхідної внутрішньої умови організації суб'єктом своєї професійної діяльності та її регуляції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1 (14). – С. 144-150.
2. Мурашко. С. Ф. Развитие профессионального “Я” государственных служащих. – М.:МАН,1999.
3. Психологічний словник / [За ред. В.І Войтко]. – К.: Вища школа,1981. – 216 с.
4. Психология человека от рождения до смерти:психологическая энциклопедия / [Под. ред. А. А. Реана]. – 2-е изд. – С.-Пб.: ЕВРОЗНАК; М.: ОЛМА-ПРЕСС. – 2003.

УДК 378:371.315:811.111

Н.В. Ромашева

ВИКОРИСТАННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Стаття розглядає впровадження у навчання іноземних мов нового в державі особистісного підходу до навчання іноземної мови. У статті також розглянуто особливості особистісного підходу в рамках професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови

The article examines introduction in the studies of foreign languages of new in the state personality approach to the studies of foreign language. In the article is also considered the features of personality approach within the framework of professional preparation of future teachers of foreign language

З перетворенням України на самостійну державу освіта стала власною справою українського народу, а одним із стратегічних завдань реформування освіти в Українській державі, висунутих Державною національною програмою “Освіта”, є формування освіченої, творчої особистості. Шляхи ж реформування змісту загальноосвітньої підготовки передбачають “формування гуманітарного мислення, опанування рідною, державною та іноземними мовами” [1: 2].

Зміна пріоритетів у всіх сферах життя призвели до зміни парадигми освіти. Гуманістична (особистісна) орієнтація освіти визнана сьогодні вимогою часу. Педагоги і психологи дедалі помітніше усвідомлюють гостру потребу у створенні та реалізації особистісного підходу до студента як одного з принципів організації навчально-виховної роботи, що обґрунтовується сучасною психологією та педагогікою. Такий підхід має сприяти цілеспрямованішому, гармонічнішому розвитку особистості студента як громадянина і творчого, професійно діючого працівника.